

Ο Εξευρωπαϊσμός της Κοινωνικής Πολιτικής στην Ελλάδα: Από την εθελοντική αναδόμηση στην επιβαλλόμενη αποδόμηση

Εισηγητής: Ανδρέας Φερόνας
Επίκουρος Καθηγητής

5ο Διεθνές Επιστημονικό Συνέδριο ΕΕΚΠ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ: ΣΤΟ ΣΤΑΥΡΟΔΡΟΜΙ ΤΩΝ ΕΠΙΛΟΓΩΝ
Αθήνα, Μάρτιος 2014

Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
Τμήμα Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Αντικείμενο

- Η **σύγκριση των διαδικασιών του Εξευρωπαϊσμού** της κοινωνικής πολιτικής, με έμφαση στην Ελλάδα, σε δύο διακριτές περιόδους
  - Πριν από την κρίση (2000-2010)
  - Μετά από την κρίση (2010-σήμερα).
- Η έμφαση δίνεται:
  - Στους **βασικούς μηχανισμούς** Εξευρωπαϊσμού
  - Στο **βαθμό επίδρασης** του Εξευρωπαϊσμού
  - Στα **αποτελέσματα** του Εξευρωπαϊσμού

Η έννοια του Εξευρωπαϊσμού (1)

Ο Εξευρωπαϊσμός εκλαμβάνεται εδώ ως:

«μια διαδικασία α) διαμόρφωσης, β) διάχυσης και γ) θεσμοποίησης τυπικών και άτυπων κανόνων, μεθόδων, παραδειγμάτων πολιτικής, στυλ, «τρόπων δράσης», κοινών πεποιθήσεων και προτύπων, που αρχικά καθορίζονται και παγιώνονται στο πλαίσιο των ευρωπαϊκών διαδικασιών πολιτικής και στη συνέχεια ενσωματώνονται στη λογική της δημόσιας συζήτησης, των πολιτικών δομών και των δημόσιων πολιτικών στο εθνικό επίπεδο» (Radaelli, 2003a, 30)

Η έννοια του Εξευρωπαϊσμού (2)

Ο Εξευρωπαϊσμός συνιστά μια «αμφίδρομη διαδικασία» (two way process) που εμπεριέχει:

- Μια (**bottom up**) διάσταση: Η ανάπτυξη και διαμόρφωση θεσμών και πολιτικών στο επίπεδο της ΕΕ
  - Ο ρόλος των ΚΜ;;; (responsive-intended, Ioakimides, 2000)
- Μια (**top down**) διάσταση: Η επίδραση των Ευρωπαϊκών θεσμών και πολιτικών στο εθνικό επίπεδο
  - Ο ρόλος των ενδιάμεσων μεταβλητών (Radaelli, 2003)
    - Η πολιτική - θεσμική ικανότητα για την πραγματοποίηση αλλαγών
    - Ο συγχρονισμός των ευρωπαϊκών πολιτικών
    - Πολιτική δομή και ομάδες συμφερόντων (τεχνοκρατική ηγεμονία, ισορροπία μεταξύ υιοθέτησης και εφαρμογής των μεταρρυθμίσεων, ύπαρξη νομιμοποιητικού Λόγου κλπ.)
    - Η πολιτική κληρονομιά

Η έννοια του Εξευρωπαϊσμού (3)

- Οι «ευρωπαϊκές διαδικασίες πολιτικής» μπορούν να περιλαμβάνουν:
  - Τόσο την υιοθέτηση νομοθεσίας ή δεσμευτικών αποφάσεων σε επίπεδο ΕΕ (**hard law**) – **κάθετοι** μηχανισμοί εξευρωπαϊσμού
  - Όσο και μη δεσμευτικές διαδικασίες (**soft law**) – **οριζόντιοι** μηχανισμοί
- Το ζήτημα της **αιτιότητας** (causality)
  - Δεν είναι εύκολη η απομόνωση της επίδρασης της ΕΕ από τις επιδράσεις άλλων εξωγενών παραγόντων

Ο Εξευρωπαϊσμός της Κοινωνικής Πολιτικής πριν την κρίση Η περίπτωση της Ελλάδας

Η bottom up διάσταση: Η ανάπτυξη και διαμόρφωση των ευρωπαϊκών θεσμών και πολιτικών (1)

Το θεσμικό πλαίσιο άσκησης της Ευρωπαϊκής κοινωνικής πολιτικής

- Η αρχή της **επικουρικότητας**
- Η αρχή της **αναλογικότητας**
- Συνθήκη Λισσαβόνας (αρθρ.153) –
  - Οι στόχοι στον τομέα αυτό πρέπει να επιτυγχάνονται μέσω της «**συνεργασίας μεταξύ των ΚΜ**....εξαιρώντας την εναρμόνιση μέσω της θέσπισης νόμων και κανονισμών»
- Δυνατότητα κοινωνικής νομοθεσίας
  - μόνο στην περίπτωση υιοθέτησης «**ελάχιστων προτύπων για σταδιακή εφαρμογή**»
  - και με την προϋπόθεση της **ομοφωνίας** στο Συμβούλιο.
- Τα ΚΜ κυρίαρχα ή «**ημι-κυρίαρχα**» (Liebfried and Pierson, 1996)

Η bottom up διάσταση:

Η ανάπτυξη και διαμόρφωση των ευρωπαϊκών θεσμών και πολιτικών (2)

Η ΕΕ ιστορικά επιδρά στην κοινωνική πολιτική των ΚΜ με 5 τύπους εργαλείων:

- *Νομοθετικά εργαλεία* (Συνθήκες, Οδηγίες, Κανονισμοί, Αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου, κλπ.)
- *Χρηματοδοτικά εργαλεία* (ευρωπαϊκή χρηματοδότηση αλλά και δημοσιονομικοί περιορισμοί)
- *Πολιτικά εργαλεία* (Αποφάσεις Ευρωπαϊκών Συμβουλίων και Συμβουλίων Υπουργών, ευρωπαϊκός κοινωνικός διάλογος, κλπ.)
- *Γνωσιακά* (cognitive) εργαλεία (Ανακοινώσεις της Επιτροπής, Λευκές και Πράσινοι Βίβλοι, Κοινοτικά Προγράμματα Δράσης κλπ.).
- *Θεσμικά εργαλεία* (Δημιουργία ευρωπαϊκών θεσμών και επιτροπών για την προώθηση των πολιτικών).

Η bottom up διάσταση: Η ανάπτυξη και διαμόρφωση των ευρωπαϊκών θεσμών και πολιτικών (3)

Η ανάπτυξη και θεσμοθέτηση της ΑΜΣ

- Πρώτη εφαρμογή στην οικονομική πολιτική (δεκαετία '90 – ΣΣΑ – BEPGS)
- Η Ευρωπαϊκή Στρατηγική Απασχόλησης (ΕΣΑ) – 1997
- Η διεύρυνση της εφαρμογής της σε κοινωνική ένταξη, συντάξεις, υγεία (ΣτΛ, 2000)
- Μια «ήπια» (soft) μέθοδος διακυβέρνησης
- Συγκριτική αξιολόγηση της προόδου των ΚΜ για την επίτευξη κοινών ευρωπαϊκών στόχων
- Οργανωμένη διαδικασία αμοιβαίας μάθησης
- Ανάπτυξη κοινού «λόγου» (discourse), κοινής ορολογίας, αντιλήψεων και αρχών πολιτικής
- Βασικά στοιχεία: Στόχοι, Δείκτες, Κατευθυντήριες Γραμμές, Εθνικά Σχέδια Δράσης, Συγκριτική Αξιολόγηση, Συστάσεις (μόνο στην οικονομική πολιτική και στην ΕΣΑ)

Η bottom up διάσταση: Η ανάπτυξη και διαμόρφωση των ευρωπαϊκών θεσμών και πολιτικών (4)

Η Στρατηγική της Λισσαβόνας (1) (2000 – 2005)

- Να καταστεί η ΕΕ ... η πιο δυναμική οικονομία της γνώσης στον κόσμο, ικανή για βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη, με περισσότερες και καλύτερες θέσεις εργασίας και μεγαλύτερη κοινωνική συνοχή (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, 2000)
- **Εκσυγχρονισμός** του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Μοντέλου (ΕΚΜ)
- Μετάβαση προς ένα νέο **«ενεργό κοινωνικό κράτος»** (active welfare state) ή **«κράτος κοινωνικής επένδυσης»** (social investment state)
- Ανάδειξη της κοινωνικής πολιτικής ως **πεδίου ίσης προτεραιότητας** με την οικονομική πολιτική και την πολιτική απασχόλησης
- **Βασικό εργαλείο** επίτευξης του στόχου της κοινωνικής συνοχής η **ΑΜΣ**

Η bottom up διάσταση: Η ανάπτυξη και διαμόρφωση των ευρωπαϊκών θεσμών και πολιτικών (5)

Η Στρατηγική της Λισσαβόνας (2) (2006 – 2010)

- Το πρώην ισότιμο «τρίπτυχο» (ανάπτυξη, απασχόληση, κοινωνική συνοχή) της Λισσαβόνας I να αντικαθίσταται από το **δίπτυχο (ανάπτυξη και απασχόληση)**
- Η κοινωνική πολιτική ως **παρακολούθημα** της οικονομικής ανάπτυξης
- **Υποβάθμιση της κοινωνικής ΑΜΣ** ως δευτερεύουσας διαδικασίας
- Περαιτέρω έμφαση στις πολιτικές **ενεργοποίησης** και την ευελιξία με ασφάλεια (**flexicurity**)
- Η **θεσμική ασυμμετρία** ανάμεσα στην οικονομική και την κοινωνική ολοκλήρωση συνεχίστηκε

Η top down διάσταση: Η επίδραση της ΕΕ στην εγχώρια κοινωνική πολιτική

Μηχανισμοί Εξευρωπαϊσμού

- Στη βιβλιογραφία βασικό ερμηνευτικό εργαλείο Εξευρωπαϊσμού η **ΑΜΣ**
- **Οριζόντιος μηχανισμός** ανταλλαγής ιδεών και αμοιβαίας μάθησης
- Στόχοι:
  - **Αμοιβαία μάθηση,**
  - **Συνταγές «καλών» μεταρρυθμίσεων,** για την αντιμετώπιση κοινών προκλήσεων
  - **Η σταδιακή σύγκλιση** προς βασικές αρχές του ΕΚΜ

Βαθμός επίδρασης - χαμηλός

- **Η εποπτεία των μεταρρυθμίσεων χαμηλή** (εθελοντική συμμετοχή, μεγάλη διακριτική ευχέρεια στα ΚΜ)
- **Η επιβολή των μεταρρυθμίσεων ανύπαρκτη**
  - Δεν περιλαμβάνει κυρώσεις – ούτε καν Συστάσεις (εκτός από την ΕΣΑ)

Τα αποτελέσματα του Εξευρωπαϊσμού

- **Αμφιλεγόμενη** η επίδρασή της στη βιβλιογραφία (de la Porte, 2012).
- Ωστόσο, ευρύτερη συναίνεση ως προς την **ασθενή, αλλά διαφορετική επίδρασή της στα ΚΜ** (πχ. ενδιάμεσες μεταβλητές)

Η top down διάσταση: Η περίπτωση της προ-μνημονιακής Ελλάδας (1)

Μηχανισμοί Εξευρωπαϊσμού

- Βασικό ερμηνευτικό εργαλείο Εξευρωπαϊσμού η **ΑΜΣ**
- Στόχοι:
  - Η **εθελοντική αναδόμηση** του ελληνικού συστήματος κοινωνικής πολιτικής
  - Η **σύγκλιση** με τις βασικές αρχές του ΕΚΜ

Βαθμός επίδρασης του Εξευρωπαϊσμού - χαμηλός

- Από την βιβλιογραφία για τον Εξευρωπαϊσμό της κοινωνικής πολιτικής στην Ελλάδα προκύπτει μια ιδιαίτερα **περιορισμένη επίδραση**

Αποτελέσματα του Εξευρωπαϊσμού

- Ο «ήπιος» συντονισμός σε επίπεδο ΕΕ υπήρξε **αναποτελεσματικός** όσον αφορά την αλλαγή των δομικών (εξαρτημένων από την ιστορική πορεία) χαρακτηριστικών του ελληνικού συστήματος κοινωνικής πολιτικής.
- Οι ευρωπαϊκές επιδράσεις αφορούν κυρίως **γνωστικές (cognitive) και διαδικαστικές (procedural) αλλαγές** συγκεκριμένων τομείων.

Η top down διάσταση: Η περίπτωση της προ-μνημονιακής Ελλάδας (2)

Οι ερμηνείες της εγχώριας αντίστασης στον Εξευρωπαϊσμό

- Ο **ρόλος του πολιτικού συστήματος** και των δημόσιων και ιδιωτικών συμφερόντων (Sotiropoulos, 2004)
- Σθεναρή αντίσταση των **ομάδων συμφερόντων** (advocacy coalitions) (Matsaganis, 2002, 2007, Featherstone, 2005)
- Οι **κυρίαρχες αντιλήψεις της κοινής γνώμης** που μπλοκάρουν τις μεταρρυθμίσεις (Τήνιος, 2003)
- **Αδυναμία των κρατικών θεσμών** να εφαρμόσουν τις μεταρρυθμίσεις (Petmesidou, 2000, 2006, 2010, Sakellaropoulos, 2007, Amitsis, 2009)
- Η **πολιτική κληρονομιά** (Sakellaropoulos, 2007)
- Η **περιορισμένη δημιουργική «χρήση»** (usage) της ΕΕ από τους εγχώριους δρώντες (Sotiropoulos, 2011)

Ο Εξευρωπαϊσμός της κοινωνικής πολιτικής μετά την κρίση Η περίπτωση της Ελλάδας

Η bottom up διάσταση: Η ανάπτυξη και διαμόρφωση των ευρωπαϊκών θεσμών και πολιτικών (1)

Η κοινωνική διάσταση της Ευρώπης 2020 (2010-2020)

- Το **πλαίσιο** – η αποτυχία της ΣτΛ και η οικονομική κρίση
- Στη **ρητορική** της η **ανάπτυξη χωρίς αποκλεισμούς** αποτελεί (πάλι) έναν από τους τρεις πρωταρχικούς στόχους (έξυπνη ανάπτυξη, βιώσιμη ανάπτυξη, ανάπτυξη χωρίς αποκλεισμούς). Επιστροφή στη Λισσαβόνα I;
- Νέα στοιχεία για την κοινωνική πολιτική
  - **Ποσοτικοί στόχοι** για απασχόληση και φτώχεια ή κοινωνικό αποκλεισμό
  - **Εμβληματικές πρωτοβουλίες** για απασχόληση και φτώχεια
  - **Κατευθυντήριες Γραμμές** για απασχόληση και κοινωνική ένταξη
  - **Δυνατότητα Συστάσεων** στην κοινωνική πολιτική

Η bottom up διάσταση: Η ανάπτυξη και διαμόρφωση των ευρωπαϊκών θεσμών και πολιτικών (2)

Η κοινωνική διάσταση της Ευρώπης 2020 (2010-2020) - συνέχεια

- Ωστόσο, η εμπειρία από την μέχρι τώρα **εφαρμογή** της έχει δείξει ότι η Ευρώπη 2020:
  - Είναι πλήρως **υποταγμένη** στην επίτευξη των δημοσιονομικών και μακροοικονομικών στόχων
  - **Η ορατότητα της κοινωνικής πολιτικής έχει περαιτέρω περιοριστεί** ακόμη και σε σχέση με τη Λισσαβόνα 2, εκτός κι αν συνδέονται με την επίτευξη των στόχων της οικονομικής διακυβέρνησης
  - **Η κοινωνική ΑΜΣ** ως «ηπια» διαδικασία συντονισμού έχει **απορροφηθεί** πλήρως από τις πιο «σκληρές διαδικασίες συντονισμού της οικονομικής διακυβέρνησης στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου
  - Οι Συστάσεις για την κοινωνική πολιτική είναι πλήρως εναρμονισμένες με τους οικονομικούς στόχους
  - **Η κυριαρχία της DG ECFIN και του ECOFIN** είναι αδιαμφισβήτητη

Η bottom up διάσταση: Η ανάπτυξη και διαμόρφωση των ευρωπαϊκών θεσμών και πολιτικών (3)

Τα νέα εργαλεία οικονομικής διακυβέρνησης

- Το **Εξάπτυχο (Six Pack)** - (Δεκέμβριος, 2011)
- Το **Δημοσιονομικό Σύμφωνο (Fiscal Pact)** – (Ιανουάριος 2013)
- Το **Δίπτυχο (Two Pack)** (Μάιος, 2013)

Σκοπός των νέων αυτών εργαλείων είναι η διασφάλιση

- Σαφέστερων και **αυστηρότερων κανόνων**
- **Καλύτερου συντονισμού** των εθνικών δημοσιονομικών και μακρο-οικονομικών πολιτικών
- **Ενισχυμένη εποπτεία** των ΚΜ όσον αφορά τη συμμόρφωσή τους προς τους κανόνες
- **Ταχύτερες και αυστηρότερες κυρώσεις** σε περίπτωση παραβίασης των κανόνων

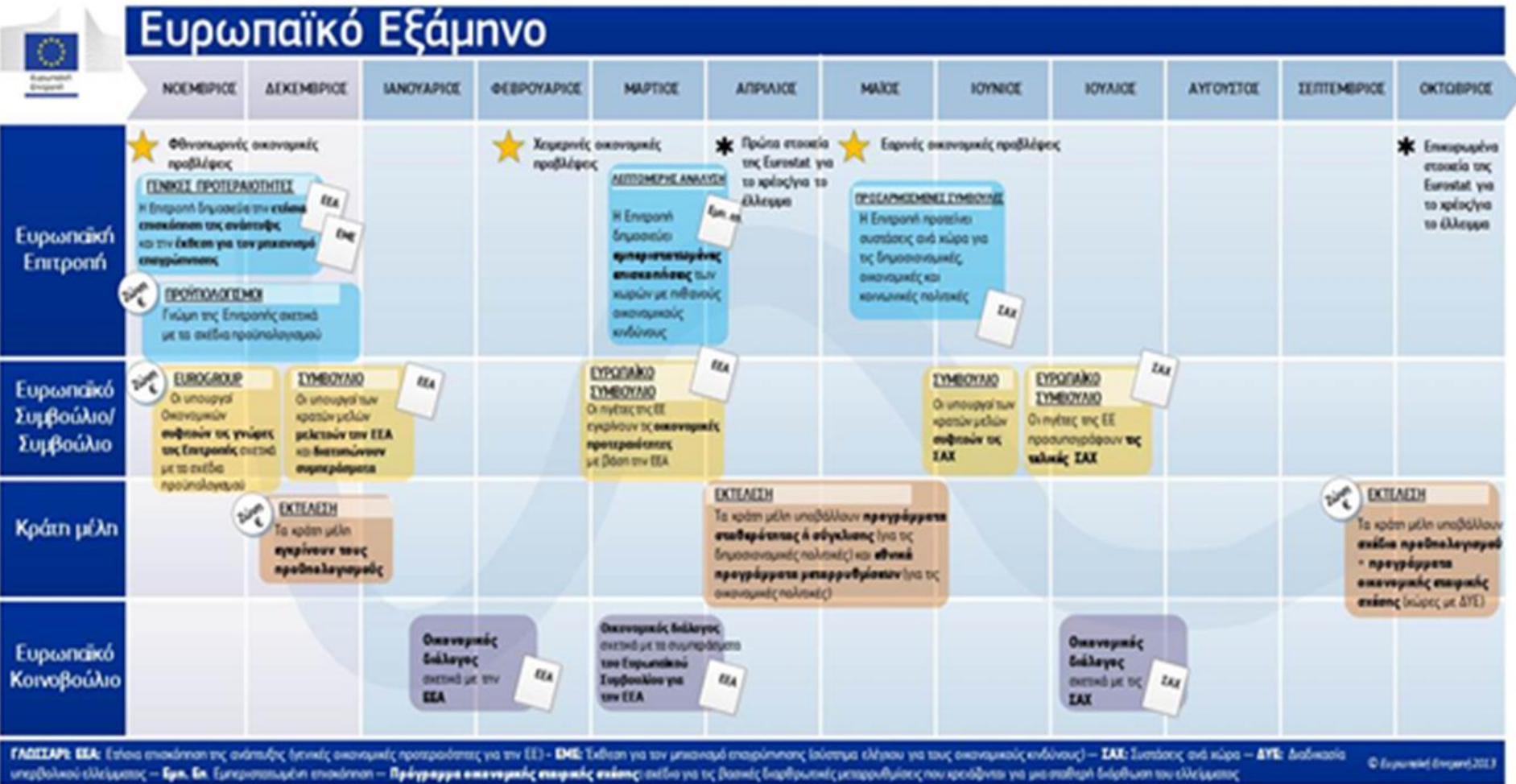
Η bottom up διάσταση:

Η ανάδυση και διαμόρφωση των ευρωπαϊκών θεσμών και πολιτικών (4)

Η νέα οικονομική διακυβέρνηση της ΕΕ

Κύκλος Συντονισμού	Στόχοι- Δείκτες ΕΕ	Εποπτεία	Αξιολόγηση και κυρώσεις
Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης (Six Pack) – Δεκέμβριος 2011 27KM (Hard Law)	Όρια 3% του ΑΕΠ για τα ελλείμματα και 60% του ΑΕΠ για το χρέος	<ul style="list-style-type: none"> • Προγράμματα Σταθερότητας/Σύγκλισης • Λεπτομερή σχέδια μεταρρυθμίσεων στην περίπτωση ΔΥΕ με σαφή χρονοδιαγράμματα 	<ul style="list-style-type: none"> • Συστάσεις με προθεσμία • Έγκαιρη προειδοποίηση μέσω ΔΥΕ • Προκαταβολές και πρόστιμα (για τα ΚΜ του Ευρώ έως 0.5% του ΑΕΠ) • Προκαθορισμένος ρυθμός μείωσης δαπανών (0.5% ΑΕΠ ανά έτος) • Κυρώσεις με αντίστροφη ειδική πλειοψηφία για ΚΜ Ευρωζώνης
Διαδικασία μακροοικονομικών ανισορροπιών (Six Pack) – Δεκέμβριος 2011 27KM (Hard Law)	<ul style="list-style-type: none"> • Πίνακας 11 δεικτών 	<ul style="list-style-type: none"> • Εθνικά σχέδια διορθωτικών ενεργειών στην περίπτωση ένταξης ΚΜ στη διαδικασία Μακροοικονομικών Ανισορροπιών • Σαφές χρονοδιάγραμμα λήψης μέτρων 	<ul style="list-style-type: none"> • Συστάσεις με προθεσμία λήψης μέτρων • Έγκαιρη προειδοποίηση μέσω ΔΜΑ • Πρόστιμα για τα ΚΜ Ευρωζώνης (0.1% του ΑΕΠ ανά έτος)
Δημοσιονομικό Σύμφωνο (Fiscal Compact) – Ιαν. 2013 Διακρατική συμφωνία 25KM πλὴν ΗΒ και Τσεχία	<ul style="list-style-type: none"> • Οι μεσοπρόθεσμοι δημοσιονομικοί στόχοι πρέπει να κατοχυρώνονται στο εθνικό δίκαιο • Τα διαρθρωτικά ελλείμματα πρέπει να ανέρχονται στο 0.5% του ΑΕΠ 	Εποπτεία από ανεξάρτητους θεσμούς	Ενεργοποίηση μηχανισμών αυτόματης διόρθωσης Οικονομικές κυρώσεις 0.1% του ΑΕΠ
Το Δίπτυχο (Two Pack) 30.5.2013 Για ΚΜ Ευρωζώνης (Hard Law)	<ul style="list-style-type: none"> • Ενίσχυση εποπτείας στη ζώνη του Ευρώ 	<ul style="list-style-type: none"> • Υποβολή σχεδίων των προϋπολογισμών των ΚΜ κάθε Οκτώβριο • Προγράμματα Εταιρικής Σχέσης για τα ΚΜ σε ΔΥΕ • Προγράμματα Μακροοικονομικής Προσαρμογής 	<ul style="list-style-type: none"> • Τακτικές αποστολές επιθεώρησης • Τριμηνιαίες αποστολές επανεξέτασης • Αυστηροί όροι σε αντάλλαγμα οποιασδήποτε οικονομικής βοήθειας

Η bottom up διάσταση: Η ανάπτυξη και διαμόρφωση των ευρωπαϊκών θεσμών και πολιτικών (5)

Η top down διάσταση: Η επίδραση της ΕΕ στην εγχώρια κοινωνική πολιτική (1)

Μηχανισμοί Εξευρωπαϊσμού

- Τα νέα εργαλεία οι οικονομικής διακυβέρνησης αναδύονται ως ο **βασικός μηχανισμός επίδρασης της ΕΕ** στα εθνικά συστήματα κοινωνικής πολιτικής (de La Porte and Heins, 2013, Hacker, 2013, Bekker, 2013)
- Η **κοινωνική ΑΜΣ σταδιακά χάνει την σημασία της** ως μηχανισμού Εξευρωπαϊσμού, λόγω της σταδιακής «απορρόφησής» της από τα νέα εργαλεία οικονομικής διακυβέρνησης
- Οι αλλαγές στα συστήματα κοινωνικής πολιτικής, ως αποτέλεσμα των Συστάσεων, επέρχονται μόνο στο βαθμό που οι τελευταίες **αντανακλούν προτεραιότητες που καθορίζονται από τους δημοσιονομικούς και μακρο-οικονομικούς στόχους**

Βαθμός επίδρασης Εξευρωπαϊσμού – υψηλός

- Εποπτεία και **επιτήρηση** των μεταρρυθμίσεων **ενισχυμένη**
- **Επιβολή** των μεταρρυθμίσεων **υψηλή. Αυτοματοποιημένοι μηχανισμοί κυρώσεων** σε περίπτωση μη συμμόρφωσης

Η top down διάσταση: Η επίδραση της ΕΕ στην εγχώρια κοινωνική πολιτική (2)

Αποτελέσματα του Εξευρωπαϊσμού

- **Διαρθρωτικές αλλαγές** στα συστήματα κοινωνικής πολιτικής όλων σχεδόν των ΚΜ
- Κοινή φιλοσοφία των προωθούμενων μεταρρυθμίσεων
  - Οι δραστικές **περικοπές** στα συστήματα υγείας και συνταξιοδότησης
  - Οι **μεταρρυθμίσεις στην αγορά εργασίας** (μείωση κόστους εργασίας, χαλάρωση της νομοθεσίας για την προστασία της απασχόλησης, ευελιξία, αποδόμηση του θεσμού των συλλογικών διαπραγματεύσεων και συλλογικών συμβάσεων εργασίας κλπ.)
  - Οι **μεταρρυθμίσεις των συστημάτων φόρων/παροχών** ώστε να γίνουν πιο φιλικά στην απασχόληση
- **Σύγκλιση προς ένα νεοφιλελεύθερο ΕΚΜ**

Η top down διάσταση: Η περίπτωση της μετα-μνημονιακής Ελλάδας (1)

Μηχανισμοί Εξευρωπαϊσμού

- Η εισαγωγή της χώρας στο καθεστώς των «μνημονίων» συνεπάγεται:
  - Την πλήρη εγκατάλειψη της κοινωνικής ΑΜΣ ως ερμηνευτικού εργαλείου για τον Εξευρωπαϊσμό της κοινωνικής πολιτικής
  - Την αντικατάστασή της από την εφαρμογή «κάθετων» μηχανισμών «σκληρής» νομοθεσίας (hard law)
- Τη νομική βάση για την επιβολή των επώδυνων «μεταρρυθμίσεων» παρέχουν τα νέα εργαλεία οικονομικής διακυβέρνησης της ΕΕ (Six Pack, Fiscal Pact, Two Pack κλπ.).

Βαθμός επίδρασης του Εξευρωπαϊσμού - ισχυρός

- Τα Μνημόνια συνιστούν την ισχυρότερη μορφή επιβολής, αφού δεν αφήνουν κανένα περιθώριο ελιγμών, υπό την απειλή οικονομικών κυρώσεων (παροχή οικονομικής βοήθειας από ΕΕ και ΔΝΤ)

Η top down διάσταση: Η περίπτωση της μετα-μνημονιακής Ελλάδας (2)

Τα αποτελέσματα του Εξευρωπαϊσμού

- Στόχος, η επιβολή της κυρίαρχης νεοφιλελεύθερης εκδοχής του ευρωπαϊκού προτύπου
- Οι επιβαλλόμενες μεταρρυθμίσεις έχουν οδηγήσει στην ριζική αποδόμηση αυτού του, έστω «προβληματικού» και διάτρητου συστήματος κοινωνικής πολιτικής, σε μια εποχή που η «ζήτηση» για κοινωνική προστασία έχει αυξηθεί κατακόρυφα
- Χαρακτηριστικά παραδείγματα
  - Η δραστική μείωση μισθών και συντάξεων
  - Οι δομικές αλλαγές στις πολιτικές για την αγορά εργασίας
  - Η δομική αλλαγή του συνταξιοδοτικού συστήματος
  - Οι δομικές αλλαγές στο σύστημα υγείας
  - Η εγκατάλειψη του τομέα των κοινωνικών υπηρεσιών

Συμπέρασμα

- Η περίοδος μετά την κρίση σηματοδότησε **σημαντικές αλλαγές** όσον αφορά την επίδραση της ΕΕ στα εγχώρια συστήματα κοινωνικής πολιτικής, σε τρία επίπεδα:
- Στο επίπεδο των **μηχανισμών**:
  - Από τον «ήπιο» συντονισμό μέσω ΑΜΣ στη «σκληρή» επιβολή μέσω των μηχανισμών της νέας οικονομικής διακυβέρνησης
- Στο **βαθμό επίδρασης**
  - Από την περιορισμένη στην ισχυρή και επιβαλλόμενη επίδραση
- Στο επίπεδο των **αποτελεσμάτων**:
  - Από την διαφορική επίδραση στην ενιαία νεοφιλελεύθερη κατεύθυνση των μεταρρυθμίσεων
- Στην περίπτωση της Ελλάδας, η νέα αυτή μορφή του Εξευρωπαϊσμού σταδιακά οδηγεί στην **αποδόμηση ενός ήδη υπολειμματικού συστήματος κοινωνικής πολιτικής**, την ίδια στιγμή που η ανάγκη για κοινωνική προστασία έχει αυξηθεί κατακόρυφα

**Σας ευχαριστώ για την
προσοχή σας**